

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ДО
Г-Н РОСЕН ЖЕЛЯЗКОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
49-ТО НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ДО
КОМИСИЯТА ПО
БЮДЖЕТ И ФИНАНСИ
49-ТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ДО
КОМИСИЯТА ПО
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
49-ТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ДО
КОМИСИЯТА ПО ТРУДА,
СОЦИАЛНАТА И
ДЕМОГРАФСКАТА ПОЛИТИКА
49-ТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Относно: Становище на омбудсмана на Република България по Проект на Закона за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2023 г.

**УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ЖЕЛЯЗКОВ,
УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА НАРОДНИ ПРЕДСТАВИТЕЛИ,**

На основание чл. 9 ал. 6 от Правилника за организацията и дейността на омбудсмана, предоставям на Вашето внимание становище на омбудсмана по проекта на Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2023 година, внесен от Министерски съвет.

Отправна точка в становището е гарантирането на правата на гражданите като пациенти и здравноосигурени лица, регламентирани в Конституцията на Република България, законодателството на страната и международните договори, като са съобразени постъпилите в институцията жалби, сигнали и предложения от граждани,

пациентски, професионални и съсловни организации, организации на хора с увреждания и поставените в тях проблеми, имащи отношение към права в здравеопазването.

Като обществен защитник трябва да отбележа, че през последните години средствата в бюджета на НЗОК ежегодно нарастват, но това не води до значимо подобряване на достъпа на пациентите до медицинска помощ и качеството на медицинските услуги. Много често българските граждани доплащат непосилни, за голяма част от тях, суми за своето лечение. В тази връзка, отново бих искала да отбележа необходимостта от реформиране на системата и насочването ѝ към пациента и неговите права, при зачитане и на трудовите и професионални права на работещите в сектора. Бих искала да отбележа недостига и на лекари в първичната помощ, голяма част от които са в напреднала възраст, неравномерното разпределение на лекарите и лечебните заведения в страната, както и сериозния и постоянно задълбочаващ се проблем, произтичащ от липсата на специалисти по здравни грижи.

В предложения бюджет приходите и трансфери – всичко, са увеличени с 910 908,7 хил. лв. или 14,9 % спрямо приетите със Закона за бюджета на НЗОК за 2022г.

Най-съществено е увеличението на здравноосигурителните плащания за първична извънболнична медицинска помощ - с 24,4%; за специализираната извънболнична медицинска помощ увеличението е с 19,8%, за медико-диагностични дейности с 14,5%, за дентална помощ – с 14,3%, за болнична помощ – с едва 11,4%.

За лекарствени продукти, медицински изделия и диетични храни за специални медицински цели общо увеличението е с 16,5 %, като в това число най-сериозно е нарастването на средствата за медицински изделия, прилагани в болничната медицинска помощ – с 23%.

С 0,5 % са намалени разходите за други здравноосигурителни плащания, в това число за медицинска помощ, оказана в съответствие с правилата за координация на системите за социална сигурност, както и за поставяне на ваксини срещу COVID-19 за здравноосигурени лица.

Бих искала да изразя подкрепата си за увеличеното финансиране за първичната извънболнична медицинска помощ, в това число за провеждане на профилактични прегледи и имунизации, както и диспансерно наблюдение. Осигуряването на допълнително финансиране за работа в неблагоприятни условия е предпоставка за подобряване на достъпа на пациентите до първична извънболнична медицинска помощ в отдалечени и труднодостъпни райони, за което, обаче, е необходимо да бъдат обсъдени и други механизми за гарантиране на правата на тези пациенти, голяма част от които са в напреднала възраст и с нарушена подвижност. Достъпът на гражданите, в това число деца, до медицинска помощ извън работния график на общопрактикуващите лекари също е сериозен проблем, на който трябва да бъде намерено решение.

Бих искала също да изразя задоволството си, че отправената от мен при обсъждането на предходния бюджет на НЗОК препоръка да бъде преразгледано регламентираното с подзаконов нормативен акт ограничение от 14 дни за осъществявани посещения в дома на новороденото от медицински сестри, акушерки или лекарски асистенти е изпълнена и е предложено то да бъде увеличено на 6 месеца след изписване на бебето от родилното отделение. Същевременно смятам, че трябва да бъде обсъдена и възможността тези грижи да се оказват и от медицинските специалисти от амбулатории за здравни грижи.

Като омбудсман намирам, че разширяване на скрининговите изследвания, за които е предвидено финансиране, както и включване на нови профилактични изследвания, които към момента не се заплащат от НЗОК, е важна предпоставка за ранно откриване на социално значими заболявания, предотвратяване възникването на тежки заболявания и увреждания, което същевременно води до намаляване на разходите за лечение на заболяванията и възникналите тежки усложнения.

Във връзка с предвиденото увеличение на средствата за медицински изделия, бих искала да припомня отправените от мен препоръки за предприемане на действия за заплащане с публични средства на редица медицински изделия, като например: повишаване нивото на доплащане за ендопротезите, използвани при алопластика на тазобедрени и колянни стави; очните лещи, а също скъпоструващи медицински изделия (импланти, вискосубстанция и др.), използвани при очни операции; изработката на тоталните зъбни протези от зъботехниците и др. Категорично смятам, че е недопустимо гражданите да доплащат непосилни за голяма част от тях суми за скъпоструващи медицински изделия и консумативи, които НЗОК не заплаща или заплаща в недостатъчна степен. **Това налага необходимостта от съществено увеличаване на средствата, не само за да бъдат компенсирани повишените цени, но и за повишаване нивото на заплащане и заплащане с публични средства за нови изделия и скъпоструващи консумативи.** Следва да се отбележи и че тяхната цена не се поема и от системата за социално подпомагане, което поставя гражданите, които не разполагат с необходимите средства в неравностойно положение, инвалидизира ги и застрашава техния живот и здраве.

Необходимо е също да се предвидят достатъчно средства за заплащане на **лекарствени продукти, медицински изделия и диетични храни за специални медицински цели за домашно лечение**, както и на лекарствените продукти, прилагани в условията на болничната медицинска помощ, които НЗОК заплаща извън стойността на оказваните медицински услуги, с което да се гарантира достъпа на гражданите до тях, като не се допуска те да се налага да заплащат сериозни суми за провеждането на адекватно и достатъчно по обем лечение. Бих искала също да изразя виждането на

институцията, че лечението на децата следва да е напълно безплатно, в това число лекарственото лечение на остриите заболявания в дома.

Друг сериозен проблем, нарушаващ правата на здравноосигурените лица, нееднократно поставян от омбудсмана, е **липсата на достъпна възможност за провеждане на палиативни и здравни грижи на терминално болни**, а също неосигуреното заплащане на лечението на здравноосигурени граждани след приключване на активното им лечение (долекуване, продължително лечение и медицинска рехабилитация) с достатъчен обем и продължителност. На практика, нерядко пациенти се изписват недолекувани, с обяснението, че клиничната пътека „е изтекла“. Същевременно, клиничните пътеки за продължително лечение и ранна рехабилитация и за физикална терапия и рехабилитация са с ограничен болничен престой, както и тези за палиативни грижи, като при това последните са само за пациенти с онкологични заболявания.

Като омбудсман смятам, че проблемът незаслужено се пренебрегва, вследствие на което граждани се принуждават да заплащат за услуги, например престой в хосписи и медицинско обслужване и рехабилитация в дома и др., като необходимите за целта средства в преобладаващата част от случаите са непосилни за домакинствата. В тази връзка бих искала да посоча необходимостта и да препоръчам да бъдат предвидени и осигурени достатъчно публични средства за заплащане на посочените дейности и гарантиране на правата на гражданите и достъпа им до медицински услуги.

Спрямо предходния бюджет най-голямо като процентно съотношение (43,8%) е увеличението на получените трансфери от Министерството на здравеопазването и съответно плащанията от тях, основно за лекарствени продукти - ваксини и дейности по прилагането им по чл. 82, ал. 2, т. 3 от Закона за здравето, както и за дейности във връзка с лечение на лица до 18-годишна възраст по чл. 82, ал. 1а, 3 и 6 от Закона за здравето и на лица над 18-годишна възраст по чл. 82, ал. 1а и 6 от Закона за здравето.

Силно обезпокоително, обаче, е липсата на увеличение за дейностите за здравно неосигурени лица по чл. 82, ал. 1, т. 1а, 2, 3а и 6б от Закона за здравето, както и за помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хората с увреждания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване.

В тази връзка, бих искала да отбележа, че недостатъчният обхват и обем на профилактични прегледи и изследвания и акушерската помощ за всички здравно неосигурени жени, е проблем, който от години стои на вниманието на омбудсмана, а също на редица международни организации. Смятам, че само достъпен и осигурен, в това число във финансов аспект, процес на проследяването на бременността, навременната диагностика и бързи професионални мерки при установен проблем могат да гарантират, че ще се родят здрави деца. Нееднократно съм отбелязвала, че с това могат да бъдат

предотвратени много рискови раждания на майки и увреждания на бебетата. Бих искала да обърна внимание също върху приетите през 2022 г. промени в Наредба № 26 от 14 юни 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени, в сила от началото на настоящата година, съгласно които на здравно неосигурените жени вече се осигуряват до четири профилактични прегледа през времето на бременността, както и разширяване на извършваните изследвания, обуславят необходимостта от предвиждане на достатъчно средства за тяхното провеждане.

Липсата на предвидено увеличение на средствата за помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хората с увреждания, извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, е предпоставка за нарушени права на хората с увреждания. В тази връзка, с нарастваща тревога бих искала да обърна внимание, че лимитните им стойности не са актуализирани от дълго време. Недостатъчният размер на подкрепата, която се осигурява от държавата за закупуване на нови и подходящи медицински изделия и липсата на въведени механизми за адекватното ѝ актуализиране, създават реални предпоставки за нарушаване на правата на хората с увреждания. Предоставяне на медицински изделия и помощни средства, които не са съобразени с индивидуалните потребности на нуждаещите се и с утвърдени стандарти за качество, са в противоречие с принципите на независимия живот и с изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Още по-тревожна е ситуацията с тяхното качество, което неизбежно се влошава поради неосъвременяването на лимитните стойности на медицинските изделия, дори в условията на увеличаващите се цени на световните борса на различни суровини.

Не на последно място бих искала да посоча, че **този проектобюджет за поредна година запазва практиката за ограничаване на достъпа на пациентите до специалисти, както и до медико-диагностични изследвания, чрез лимитиране броя на издаваните от лекарите направления, съответно за броя на назначените специализирани медицински дейности и стойността на назначените медико-диагностични дейности за извънболнична помощ, а също на месечните разходи по изпълнители на болнична медицинска помощ, което се налага трайно като подход през годините за регулиране на разходите на НЗОК, за сметка на ограничаване правата на здравноосигурените лица на своевременен достъп до медицинска помощ.** Регулативните стандарти в извънболничната медицинска помощ са повод за конфронтация между пациентите и лекарите, за съжаление и при осъществяване на диспансерно наблюдение по повод тежки хронични заболявания.

Отново бих искала да припомня категоричното становище на институцията, неизменно подържано през годините, че подобен вид ограничения са предпоставка за

нарушаване на граждански права и следва да отпаднат. Бих искала да изразя надежда, че е възможно намиране на друг подход за контрол на разходите на НЗОК, с който да не се посяга върху конституционно установените права на пациентите.

Във връзка с промените, имащи отношение към Механизма, гарантиращ предвидимост и устойчивост на бюджета на НЗОК, приложим за лекарствените продукти, както и относно заплащането от НЗОК на възможно най-ниската стойност на лекарствени продукти, прилагани в болничната медицинска помощ, които се заплащат от НЗОК извън стойността на оказваните медицински услуги, смятам, че е необходимо извършване на периодичен внимателен анализ, с оглед недопускане тази регулация да се отрази неблагоприятно върху права на пациентите.

Смятам, че е положителна стъпка, в съответствие и с отправената от мен препоръка до служебния министър на здравеопазването, предвиденото с този законопроект въвеждане на национално ниво на възможност за идентификация и проверка на автентичността на дадена опаковка лекарствен продукт, заплащан от бюджета на НЗОК за целия срок, в който лекарственият продукт е на пазара, както и на механизъм за осъществяване на ефективен контрол относно действителното прилагане на заплатените от нея скъпоструващи лекарствени продукти, с което да се предотврати възможността за злоупотреби и да се гарантират правата на пациентите.

По повод предвидените средства за финансиране на аптеките в труднодостъпни райони, единствен изпълнител за съответната дейност от община, както и с денонощен режим на работа, в съответствие с приетите промени в Закона за здравното осигуряване, бих искала да изразя надежда, че ще допринесе за гарантиране на правата на гражданите от тези райони, чиито достъп до лекарствени продукти в момента е затруднен и са налице предпоставки за нарушено тяхно право на достъп до лечение, предвид отдалечеността на най-близката аптека и липсата на аптека с денонощен режим на работа.

В заключение, бих искала да изразя надежда, че настоящето становище ще бъде разгледано задълбочено от народните представители, като ще бъдат взети предвид направените констатации и предложения и ще бъдат обсъдени решения, при които водещи ще бъдат интересите на гражданите и тяхното здраве, при зачитане на правата им като пациенти и здравноосигурени лица.

С уважение,

ПРОФ. Д-Р ДИАНА КОВАЧЕВА
ОМБУДСМАН
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

